

IFJ. BARTA JÁNOS

professor emeritus
Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
Történelmi Intézet
Bartaj940@gmail.com

KAPUSZ NÁNDOR: ROZSDÁS SZÖGBE LÉPÉSTŐL A FŐTANÁCSOSI CÍMIG

Lektorálta, sajtó alá rendezte, és lábjegyzetekkel ellátta
dr. Pfliegler György.

Pressland Nyomda, Debrecen, 2021, 314 lap

A kötet műfaji meghatározása nem tűnik nehéznek: gazdag és olvasmányos önéletrajz, amely orvostársak és barátok méltató soraival, számos illusztrációval egészül ki. Ha az utolsó lapon található, az olvasónak szóló ajánlásra is odafigyelünk, észrevehetjük, hogy Kapusz főtanácsos úr éppen 86. születésnapján tett pontot munkájára. Látszólag tehát egyszerűen életrajzot olvashatunk, de micsoda 86 évről szól ez az életpálya! A szerény középosztályból származó gyermeknek először a II. világháború front mögötti nehézségeit (terrorbombázás, élelmiszerhiány, a család külföldre kényszerítése) kellett megélnie, hogy azután pályája java részét (tanulmányait, orvosi működését, külföldi lehetőségeit) a hosszúra nyúlt „szocialista” korszak hektikusan ingadozó politikai hullámvasútja határozza meg, egyetemi állással, körzeti orvosi működéssel, baráti arab országban tett egészségügyi szolgálattal, hogy végül ezt a változatos pályát az 1990-es rendszerváltozás után Debrecenbe visszajutva felelős vezetői pozícióban zárhassa le.

Kapusz Nándor pályájának döntő szakaszai kapcsolódtak a Debreceni Orvostudományi (majd csak Debreceni) Egyetemhez. A városban volt egyetemi hallgató – bár a szocialista korra jellemző „predestinációs” (tehát felülről irányított, rajta kívül álló) szándék műszaki pályára akarta irányítani –, ide kötötte első állása, itt tette le a pályáján később jól hasznosított szakvizsgákat, ide tért vissza az önként vállalt vidéki körzeti orvosi, majd járási főorvosi kitérő után, s innen ment nyugdíjba. De az egyetemen vállalt különféle feladatokat még nyugdíjasként is, hogy munkaviszonya végleg csak az immáron összevont Debreceni Egyetemen szűnjön meg 78 éves korában. Önéletrajzából így a debreceni orvosképzés és a „klinikatelep” történetének különféle szakaszait

Beérkezett: 2022. 05. 15.

Közlésre elfogadva: 2022. 08. 15.

Copyright GERUNDIUM

ismerhetjük meg, az 1950-es évek klasszikus (és heroikus küzdelmet folytató) professzor alakjaitól a kezdődő 21. század szakmailag nyugalmasabb időszakáig.

Első egyetemi benyomásait hallgatóként szerezte. Leírása alapján nemcsak az oktatás sajátosságaiba tudunk bepillantani, hanem olyan rövid, frappáns, néhány szavas méltatásokat is kapunk az 1950/1960-as évek mára legendássá vált professzori gárdájáról, amelyet a tényközlő, de jellegüknél fogva száraz intézménytörténetek nem tartalmaznak. Persze ezek java része nem az érintettek – mások által sem kétségbevonat – tudására, hanem – többnyire vizsgáztatásaikban megnyilvánuló – emberi vonásaikra utalnak. Krompecher István akadémikus „nagy tudású, iskolateremtő egyetemi tanár”, „a legfélelmetesebb tantárgy, az anatómia oktatója” volt, akinek előadásai nem látszótlak megalapozni azokat a rémisztgető híreket, amelyeket a felsőbb évesek a tárgyról terjesztettek. A tárgy komolysága, a professzor szigora majd a vizsgáztatás során nyert bizonyosságot. A biofizikus Tóth Lajos professzor nyugodt, csendes és megértő stílusú vizsgáztatásával, a kémikus Straub János ugyancsak nyugodt, korrekt, halk, de adatokat követelő, a leadott anyagra támaszkodó kemény, de emberséges vizsgáztatónak bizonyult. „Az anyagot szigorúan megkövetelő” Kesztyűs Lóránd professzor szigorúságára pedig saját vizsgáján kapott igazolást, ami első nekifutásra bizony nem sikerült, és a pótvizsga is csak nehezen. De a professzor egyik ironikus megjegyzése egyúttal jelleme kevésbé rokonszenves hajlamával is megismertethette. III. évesként a Debrecenben akkoriban magának jó nevet szerző tüdősebész, Schnitzler József professzor megengedte, hogy édesapja műtétjét (beöltözve) végignézze, sőt a professzor annak részleteit is szinte közvetítette számára.

Az oktatás színvonalát nagyban meghatározta, hogy a hallgatói pálya kezdete az 1950-es évekbe nyúlt vissza, amikor az egyetemen már szakítani mertek a korábbi évtizedben a Szovjetunióból importált, a nyugati imperialista „áltudományos machinációkat” cáfolni akaró kitalációkkal, mint a Lepesinszkaja nevével jelzett, az élet keletkezésére adott hamis elmélettel, és helyettük a genetika nálunk új, de nyugaton régen ismert alapjainak a megismertetésére törekedtek. A hallgatók tanúi lehettek az új szellem első csírái kibontakozásának az egyetemi oktatásban.

Friss diplomája birtokában (amit 1961-ben az akkor rektortól, Kesztyűs Lórándtól kapott kezébe), az Igazságügyi Orvostani Intézetben más szinten kapcsolódhatott az egyetemhez. Egykori oktatói munkatársak lettek, de meg kellett ismerkednie az orvosi pálya felelősségével is. Bírósági perekben kellett szakértőként szerepelnie, vétlen balesetek elkövetőinek, vagy vakvágányra futott életek áldozatainak ügyében tárgyilagos véleményeket adni. Tanulóévek voltak ezek is, ha most már kötöttebb területen, de biztatóbb kilátásokkal. Az igazságügyi orvostani szakvizsgát Budapesten, a Semmelweis Egyetem nagy hírnű professzorai (a korábban Debrecenben működő Ökrös Sándor, továbbá Nyíró Gyula) előtt tette. Igazságügyi orvosi tevékenysége végül mégsem azért szakadt meg, mert a szakvizsgák után az Igazságügyi Minisztérium államtitkára lehűtötte a frissen vizsgázottak lelkesedését. Jósolata szerint ugyanis, mivel a létrejövő szocializmusban megszűnnek a bűncselekmények, ezért munkájukra nem lesz szükség

(persze orvosi képzettségüknek megfelelően így is találtak volna munkalehetőséget). Kapusz Nándor több évi egyetemi munka, és újabb szakvizsgák után – erős rábeszélésre, és nem titkoltan némi anyagi megfontolással – körzeti orvosi állást vállalt Szerencsen, aminek öt évét három és fél éves líbiai kórházi szolgálat követte. A pályaváltásban – ha csak a háttérben is – szerepet játszhatott, hogy bár megkapta, de nem vehette igénybe a Volkswagen cég Heidelbergbe szóló kétéves kutatói ösztöndíját, amelyhez pedig idehaza megszerezte az összes engedélyt és iratokat. Kiutazását ezúttal egy egészségügyi államtitkár tiltása hiúsította meg, sőt az elutasítás okát (a szocialista korban oly divatos titkolódzás miatt) a meghívóinak nem is árulhatta el. Kapusz doktor úr pedig nem akarta hűtlenül elhagyni hazáját, maradt.

Líbiából hazatérve átmeneti, ezúttal debreceni körzeti orvosi állást, majd az Igazságügyi Orvostani Intézetben töltött négy évet követően az egyetem vezetése felelős pozíciókkal bízta meg. Előbb a személyzeti osztály vezetője, majd 1992-től az egyetem főtitkára, végül az egyesült Debreceni Egyetem orvosi centruma elnöki hivatalának vezetője lett. Szorosabban vett adminisztratív feladatai mellett ösztöndíj- és szorgos támogatója lehetett az egyetem orvostörténeti gyűjteményének otthont adó Kenézy-villa felújításának, az orvoscentrum területén található szoborpark létrehozásának.

Orvosi, ezen belül egyetemi pályájának leírását azonban lépten-nyomon átszővi a kortörténetre oly jellemző, de mára már hihetetlen esetek, benyomások leírása. Édesapja, a diósgyőri vasgár dolgozója, a II. világháború befejező szakaszában nem jókedvűből vállalta a Szudéta-vidékre való áttelepülést, hanem mert a hatalom – sok más hadianyaggyártásban fontos foglalkozást űző társával egyetemben – erre kényszerítette. Hazajutva mégis úgy kezelték, mintha önként vállalta volna a németek szolgálatát. Az eseményeket csak szemlélő egyetemista emlékeiként szerepelnek az 1956-os forradalom debreceni eseményei, amelyek nem feltétlenül kerültek be a történeti leírásokba. Ugyan ki marad majdan annak tanúja, hogy az Orvosegyetem akkori rektora, Kulin László gyermekgyógyász professzor napi eligazítóiban, a realitásokat figyelembe véve igyekezett az ideges (és lelkes) hallgatókat megnyugtatni és lebeszélni a fegyverek beszerzéséről és azok használatáról. Erre végül nem is került sor, bezzeg a város a megtorlást (állásvesztések, börtön) nem kerülhette el, amelyből a forradalom idején a DOTE területén működő Csokonai Rádióban szereplő egyetemi hallgatók is részesültek.

A tárgyilagos, részleteiben szinte hihetetlen memóriáról tanúskodó leírások közé persze beleférnek személyes sorsának eseményei is, édesapja halála, a család elárvulása, udvarlása (vajon használják-e ma ezt a kifejezést az „együtt járnak” helyett?), házasságkötése máig mellette kitartó feleségével. Magyarázatot találunk a kötet címének rejtélyesen hangzó szavaira is, miszerint, amikor gyermekkori balesete (a rozsdás szögbe lépés) nyomán bekövetkezett erős fertőzése miatt lábának csonkolása fenyegette, orvosaitól, ápolóitól olyan szakértelmet és szeretetet kapott, ami döntő szerepet gyakorolt pályaválasztására. Bár az egyetemi állás tudományos munkát is feltételezett (aminek tanulmányok írásával tett eleget), Kapusz Nándor nem íróasztal mellett dolgozó tudós volt. Az igazságügyi orvosi pályán bekövetkezett tragikus tapasztalatok, fordulatok,

a körzeti orvosként megélt nehézségek tanúsíthatják ezt. (Amilyeneket – sok más mellett – „Különös kegyetlenséggel elkövetett cselekmények” vagy „Szülés a pásztorkunyhóban” címmel külön fejezetekben örökített meg.) És bizony kapott fenyegetést is, amikor az egyik – szakvéleménye alapján elítélt – bűnös a tárgyalást követően, szabadulása utánra ígérve, életveszélyesen megfenyegette. Talán nem ellenkezik a keresztényi magatartással, hogy Kapusz Nándor, hallván, hogy az elítélt meghalt a börtönben, megkönnyebbült. És a családi életnek is adódtak tragikus fordulatai, mint leánya, Adél halála. Mindezek árnyékát persze élete derűsebb szakaszainak eseményei, a múltra emlékező szövegközi fényképek oldhatják.

A kötet a szöveget gondozó (lektoráló, sajtó alá rendező, lábjegyzetekkel ellátó) kolléga, Pfliegler György baráti előszavával indul, amiben családjaik (felmenőik) hasonló, német eredetűre utal, de itt adja meg segítségének alapvető okát is, Kapusz Nándor leírásának mély őszinteségét, hitelességét. Az utolsó lapon található kolofon szerint Pfliegler tanár úr nevéhez fűződik a nem is olyan régebbi kort manapság már alig, vagy egyáltalán nem ismerő olvasókat tájékoztató alapos lábjegyzetek az ismeretlen fogalmakról (nemcsak a zöldkeresztes nővér, hanem pl. a groteszk emlékü Szabad Nép-félórák, vagy a szocializmusban megbélyegzőnek számító disszidens fogalmáról). A kötetet orvostársak, az egyetem őt jól ismerő, felelős pozícióba helyező vezetőinek méltatásai, majd az életének fontosabb (és kevésbé fontos, de megítéltebb) pillanatait ábrázoló fényképek zárják.

Kapusz főtanácsos úr könyve mindenképpen fontos adalék a debreceni orvostudomány történetéhez, de ugyanakkor rokonszenves olvasmány is minden érdeklődő számára.